

DOI: <https://doi.org/10.15407/np.66.349>

УДК 070.482:271.2](477)»192/193»

Олександр Федчук,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8494-9066>,

протоіерей, кандидат історичних наук,

проректор із наукової роботи Волинської духовної семінарії,

вул. Драгоманова, 26, м. Луцьк, Волинська область, 43016, Україна

e-mail: ol_fedchuk@ukr.net

ОФІЦІЙНА ПРАВОСЛАВНА ПЕРІОДИКА 1920-х – 1930-х РОКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ НЕОУНІЇ НА ВОЛИНІ

Метою статті є аналіз публікацій офіційних друкованих видань Польської автокефальної православної церкви міжвоєнного періоду на тему неоунії у Волинському воєводстві. До уваги взято часописи Варшавської митрополії «Вестник Православной Митрополии в Польше» і «Воскресное чтение», а також журнал Волинської духовної консисторії «Церква і нарід». **Методологічна база** дослідження ґрунтується на принципі критичного підходу до джерельного матеріалу, а також спирається на загальнонаукові (аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння) та спеціально-історичні методи (джерелознавчого аналізу, проблемно-хронологічний, історико-типологічний). **Наукова новизна** одержаних результатів полягає у вперше проведеному аналізі джерельного потенціалу вказаних видань для дослідника історії неоунії на Волині. **Висновки.** Визначено основні вектори редакційної політики часописів митрополії та єпархії щодо неоунії; зауважено відмінності, зумовлені специфікою кожного з журналів. Вивчення церковної періодики міжвоєнного періоду дозволяє зробити висновки про те, що вона є важливим джерелом з історії неоунії на Волині. Головну увагу редакції приділяли причинам появи неоунійних осередків та протидії цьому з боку православного духовенства, діяльності священників-конвертитів і оцінці неоунії у різних колах польського суспільства. Разом із тим, виявлено основні недоліки цих матеріалів, якими слід вважати тенденційність, зумовлену конфесійною приналежністю видань, та користування не завжди перевіреною інформацією.

Ключові слова: неоунія, Православна церква, Волинська єпархія, періодичні видання.

Актуальність теми дослідження. В 1924 р. у міжвоєнній Польщі почала розповсюджуватися неоунія, яка стала черговим проектом Ватикану з приєднання до Католицької церкви православного насе-

лення Польщі. В його основі було повне збереження православного богослужбового обряду при адміністративному підпорядкуванні католицькому єпископу-ординарію, який на засадах біригуалізму мав керувати як католицькими, так і уніатськими парафіями дієцезії. Одним із основних регіонів поширення неоунії стала Волинь, де до 1939 р. діяло близько п'ятнадцяти неоунійних осередків, що об'єднували понад десять тисяч вірних. У деяких селах виникли серйозні конфлікти між православним та уніатським населенням за право володіння храмом, церковним житлом та парафіяльною землею. Оскільки неоунія сприймалася духовенством Православної церкви як вкрай небезпечне явище, боротьбі з нею відводилося важливе місце. Все це створювало так звані інформаційні приводи, які використовувалися церковною періодикою, котра також була одним із елементом боротьби Православної церкви проти неоунії.

Аналіз останніх досліджень. Попри те, що загалом проблеми релігійного життя міжвоєнної Волині доволі часто опиняються серед дослідницьких пріоритетів вітчизняних науковців, до останнього часу неоунія залишалася однією з «білих плям» у вітчизняній історіографії. До виходу монографії О. Федчука, в якій проведено комплексний аналіз розвитку неоунії на Волині [34], окремі статті на цю тему писали В.-Ю. Ковалів [13], Ю. Крамар [14], М. Кучерепа [17], Р. Скакун [27], Н. Стоколос [29], В. Чернописька [39]. Всі вони, крім О. Федчука, здійснили тільки загальний огляд функціонування неоунії чи ж розглянули певні аспекти її розвитку. Однак окремий аналіз довоєнної періодики, в якій висвітлювалася неоунія, досі не проводився ніким.

Метою дослідження є аналіз публікацій офіційних друкованих видань Польської автокефальної православної церкви міжвоєнного періоду на тему неоунії у Волинському воєводстві. До уваги взято часописи Варшавської митрополії «Вестник Православной Митрополии в Польше» і «Воскресное чтение», а також журнал Волинської духовної консисторії «Церква і нарід».

Виклад основного матеріалу. Першим часописом православної Варшавської митрополії став «Вестник Православной Митрополии в Польше», що розпочав видаватися 1923 р. Із 1927 р. видання стало польськомовним й отримало назву «Wiadomości Św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego». Основна увага в ньому відводилася офіційній церковній інформації. Тут публікувалися синодальні рішення та розпо-

радження єпархіальних керівництв, а зокрема – повідомлення про заборону в служінні та відлучення від церкви представників православно-го кліру, які перейшли в неоунію [7; 25; 41]. Чи не єдиним прикладом публіцистичного матеріалу на тему неоунії в Польщі в цьому часописі стала стаття про урочистості з приводу відновлення православних богослужінь у с. Озеро Луцького повіту, де в неоунію перейшов священник Євсевій Сльозко [6].

Набагато інформативнішим у цьому плані став журнал «Воскресное чтение», що його Варшавська митрополія почала видавати з 1924 р. Першим матеріалом на тему неоунії стала стаття про невдале намагання протоієрея Марка Ячиновського перевести в цю юрисдикцію навесні 1925 р. парафію в с. Дикишки Віленської єпархії. Більша частина статті присвячена опису протидій православного кліру намірам Ячиновського, але в тексті знайшлося місце також і моральній характеристиці самого відступника, який названий «дуже поганим набутком для унії» [5].

Заданий цією публікацією тон висвітлення «Воскресным чтением» діяльності «перельотів», як у народі називали священнослужителів, котрі з православ'я перейшли в неоунію, з роками не змінювався. Редакції було важливо переконати читачів, що в неоунію переходили найнегідніші пастирі Православної церкви, агітації яких не можна довіряти у тому числі й через аморальну поведінку цих осіб. Дуже показовою у цьому плані була публікація часописом «покаянного» звернення до Варшавського митрополита Діонісія «перельота» Лева Тимчишина, який вирішив облишити неоунію, коли зрозумів, що його матеріальні сподівання були обмануті Луцькою курією. В листі бачимо не лише безпринципне лукавство автора, але і його кричущу безграмотність: «Яко Старшому человеку было обидно такое видіті і в ті функції Существоваті і через тоє прошу мене прийміте до свого душпастирства що я каюся щом вступив до їх клябу я совсем отрикаюся от Унії а так як бувім ранше при Православію і надальше буду ся старати працювати над невинними душами православними людьми... Просіл бил Вашего Блаженства Блаженнішого Митрополита Отпустити мене гріх вотступництва от Св. Православной вери що я послухав такого Пелипенка що обещав мене 200 зл. жалування а допере ведбирая і 86 зл. за вокт що я в него 3 раза пообідав а то еще все що я єв то було мое бом завез 2 мешкі бараболь 2 ведра капісти кобасу і Сала то то все мое було на що росписуюсь» [11].

Що цікаво, якихось аналізів догматичних помилок уніатів на сторінках часопису не проводилося, хоча в різних публікаціях не раз підкреслювалося, що вони належать до Католицької церкви. Ймовірно, існувало тверде переконання в тому, що в розборі підстав уніатської догматики потреб немає, важливо тільки впевнити православне населення у тому, що уніати – справжні католики, а це автоматично відверне людей від неоунії. Дійсно, агітатори нового вчення переконували своїх adeptів у тому, що перехід у неоунію не означає прийняття католицизму, оскільки такі уніати, повністю зберігши східний обряд богослужіння, залишаться православними, які всього лиш змінили керівний центр.

Так повчали народ передусім представники першої генерації неоунійного кліру, які майже винятково були «перельотами». Серед них виділявся відлучений від Православної церкви ієромонах Нифонт (Ведмідь), діяльність якого зазнавала нищівної критики на сторінках «Воскресного читення». Перший раз він перейшов в неоунію навесні 1925 р., але невдовзі повернувся до православ'я й був допущений до продовження виконання пастирської діяльності. Однак абсолютна моральна розбещеність ієромонаха змушувала священноначалля постійно прибирати його з місць, куди він делегувався, а восени 1931 р., коли в церкві вирішили, що надій на виправлення Ведмеда уже немає, його було позбавлено священного сану і чернецтва. З цього приводу «Воскресное чтение» надрукувало матеріал, в якому акцентувалося увагу на поведінці колишнього священника, який «опустився морально до того, що не залишав уже ніякої надії на його виправлення, а перебування його в сані і чернецтві тільки ганьбило чернече звання і слугувало до шкоди Св. Православ'ю». Підсумовуючи, в редакції зазначали: «Ми навряд чи можемо сумніватися, що цього пана візьмуть під свою опіку люди, так званого, східного обряду і, для виявлення своєї ненависті до Св. Православ'я, оголосять чого доброго ще й священником, але нам шкодувати його зовсім не доводиться: туди йому й дорога» [12]. В часописі не помилялися з приводу майбутнього Нифонта (Ведмеда), який у дійсності відразу після відлучення повторно перейшов у неоунію.

Мало чим краще характеризувалися у «Воскресном чтении» інші «перельоти». Згадуваний Євсей Сльозко показаний тут як присвоєвач церковних грошей та святотатець, котрий для власних потреб використовував церковні освячені речі [23]. В іншому матеріалі зауважено на відсутності в Сльозка богословської освіти, на його пияцтві та

порушенні канонічних правил щодо втручання у межі чужих парафій [4]. Доволі часто на сторінках митрополичого друкованого органу з'являвся «перельот» Василь Грош, котрий виділявся своїми «подвигами» навіть на тлі інших, теж далеко не бездоганних, «перельотів». Гучною, зокрема, була історія із влаштованою ним стріляниною на сінокосі, який у с. Дубечне Ковельського повіту оспорювали православні та уніати [2]. Широко висвітлювався у пресі й обманним способом зроблене замовлення ним у Почаївській лаврі копії чудотворної ікони Божої Матері [19]. Як аферист, котрий протягом 1927 р. займався «пастирською» діяльністю в уніатському середовищі з підробленими документами, викривався Яків Кравчук [33]. У розповсюдженні неправдивої інформації про себе обвинувачувався також «перельот» Євген Ружицький, який займався неонуїною діяльністю в Поліському воєводстві [16].

Важливе місце у журналі відводилося повідомленням про події, що відбувалися у тих чи інших неонуїїних осередках, яких до кінця 1930-х років на Волині загалом було близько двадцяти. Оскільки фактично в кожному з цих місць неонуїїна парафія виникала на місці вже діючої тут православної, а її організатори претендували на все православне нерухоме майно, в тому числі храм, плебанальне житло та церковні землі, то конфлікти між православною та уніатською сторонами були неминучі. Це, в свою чергу, додавало інформаційних приводів редакції, яка регулярно повідомляла про розвиток таких конфліктів на парафіях. Всесвітнього розголосу набули події в с. Жабче Луцького повіту, де в лютому 1929 р. православний священник Віталій Сагайдаківський та 152 його парафіянина на декілька днів закрилися в місцевому храмі, який уніати відібрали влітку минулого року. Сам факт такого нечуваного у ХХ ст. протесту православного населення, реакція на нього з боку законодавчої та виконавчої влади, судові переслідування звинувачених у підбурюванні селян осіб, подальший розвиток подій у Жабчому – все це детально висвітлювалося на сторінках «Воскресного читення». В цілому, протягом 1929–1931 рр., допоки не завершилися всі судові розгляди, пов'язані з Жабчем, в часописі з'явилося не менше десяти матеріалів на цю тематику. При цьому, якщо деякі з них являли собою невеликі інформаційні повідомлення, то інші містять у собі значний джерельний потенціал. Йдеться, зокрема, про повні копії звинувачувального акту [18] та судових рішень [21] щодо притягнених до відповідальності за підбурювання громадського спокою осіб. Це ж можна казати й про кореспонденцію із

Жабча з нагоди відновлення там православних богослужінь, яка цікава не лише детальною розповіддю про хід святкувань, але й наявністю великої групової фотографії присутніх на святкуванні біля церкви [31]. Унікальні фотографії парафіяльного побуту ще до повернення храму містяться у ще одному номері «Воскресного чтєния» [3]. Це заслуговує на особливу увагу з огляду і на те, що загалом у цьому журналі фотографії з парафіяльного життя публікувалися дуже рідко.

Як професійне видання, «Воскресное чтєние», звичайно, відстоювало церковні позиції, що інколи відображалося на об'єктивності тих чи інших матеріалів, в яких описувалися міжконфесійні конфлікти. Зараз відомо, що в Жабчому в лютому 1929 р. замок і печаті із закритих церковних дверей зняли православні на чолі зі священником, однак у «Воскресном чтєнии» наполягали на тому, що це не так. Цей же священник Віталій Сагайдаківський у травні 1930 р. спробував організувати силове повернення зайнятого уніатами храму в с. Дубечне Ковельського повіту. В поліції було чимало свідків того, хто став справжнім організатором невдалої акції, але отець Віталій наполягав на тому, що конфлікт спричинили самі уніати, які почали безпричинно бити православних. Митрополиче видання також підтримувало версію Сагайдаківського [37].

Крім репортажів із місця подій та невеликих заміток новинного характеру, у постійній рубриці «Воскресного чтєния» «Из печати» часто публікувалися матеріали аналітично-полемічного характеру, що були реакцією редакції на публікації в різних релігійних та світських виданнях Польщі. Доволі часто у вказаній рубриці часопис полемізував із апологетами неоунії. Вартий уваги матеріал, в якому редакція розбирала інтерв'ю, що його один із луцьких католицьких журналістів наприкінці 1925 р. взяв у «перельота» архімандрита Пилипа (Морозова). Публікуючи це інтерв'ю, віленська газета «Kurier Wileński» запропонувала своїм читачам безпідставні висновки про розвій неоунії у Польщі, які були заперечені «Воскресным чтєнием» [8]. Власні фантазії з видуманими даними «Kurier Wileński» розповсюджував і надалі, що змусило часопис Варшавської митрополії полемізувати з цим виданням пізніше [10].

В 1927 р. в рубриці «Из печати» з'явився матеріал «Кінець унії», в якому було проаналізовано розпач ряду польських видань з приводу повернення до православ'я вищезгаданого Пилипа (Морозова). В редакції вважали: «Нині вся ця гра викрита і, ми сподіваємося, без-

поворотно вбита... Слабкість уніатського руху, його штучність, повна безпідставність та безідейність були надто очевидні. Буквально жоден священник не перейшов із Православ'я в унію з чисто ідейних міркувань, буквально жодна православна парафія не прийняла унії добровільно, і вона не те щоб укріпилася, а могла існувати тільки там, де штучними заходами не допускалося існування православної парафії та усувався вплив православного духовенства» [15].

Попри те, що загалом вище цитоване твердження «Воскресного чтєния» цілком обґрунтоване, все ж редакційні сподівання про «кінець унії» виявилися дуже передчасними, тож надалі у рубриці «Из печати» продовжували з'являтися матеріали на тему неоунії. Однак якщо раніше тут тільки полемізували з виданнями, що підтримували неоунію та вигадували її успіхи, то на зламі 1920-х – 1930-х рр. ситуація дещо змінилася і у «Воскресном чтєнии» почали звертати увагу на ті часописи польсько-католицького спрямування, в яких ставили під сумнів як успіхи неоунії, так і доцільність її розповсюдження [24]. Гостру полеміку в польському суспільстві викликало висвячення в Римі у єпископа Миколи (Чарнецького), котрий став візитатором парафій східного обряду в усіх уніатських парафіях Волині. Відгукнулося на неї і «Воскресное чтєние», в якому було проаналізовано основні погляди польського суспільства на це призначення з Ватикану [20].

На початку 1930-х років увага «Воскресного чтєния» до неоунії почала згасати. Це стало наслідком поступового зменшення гостроти між прихильниками православного й уніатського сповідань у більшості з осередків неоунії. Водночас порідшали випадки заснування нових неоунійних осередків, а там, де вони все ж виникли, органи цивільної влади вже не допустили захоплення нерухомого майна православної парафії. Таким чином, інформаційних приводів для офіційного часопису, який займався висвітленням життя усіх єпархій Православної церкви, вже бракувало.

В 1935 р. у Кременці розпочав виходити офіційний журнал Волинської єпархії «Церква і нарід». Природно, саме він сфокусувався на висвітленні головних подій єпархіального життя. Неодноразово на сторінках цього часопису повідомлялося й про неоунійні осередки на Волині. Загалом до кінця 1937 р. у ньому з'явилося близько 25 публікацій на цю тему. Фактично всі вони були надруковані у рубриці «Хроніка» і являли собою доволі невеликі за обсягом, але інформативні повідом-

лення на різні теми, пов'язані зі станом неоунії на Волині та боротьбою проти неї православного духовенства.

Найчастіше в єпархіальному часописі повідомлялося про спроби зацікавлених осіб відкрити нові неоунійні осередки та про пов'язані з цим зазіхання на православний храм та парафіяльну землю. Зокрема, в журналі «Церква і нарід» сліdkували за судовими процесами з приводу приналежності церковної нерухомості в с. Гаї-Лев'ятинські Дубенського повіту [30; 28; 38], а також з приводу володіння каплицею в с. Гнідава Кременецького повіту [1; 36; 40].

Інколи єпархіальний часопис звертався до тем, які обходилися увагою у «Воскресном чтении». Зокрема, тільки тут було опубліковано загальну статистику кількості уніатських парафій на Волині [32] та подано сюжет із буття Дубенської семінарії східного обряду [9]. В дописі про семінарію йдеться про відсутність в Польщі вільних вакансій для нечисленних випускників цього закладу, через що вони змушені були шукати щастя за океаном. Однак попри очевидну кризу неоунійної церкви у другій половині 1930-х років, причини виїзду в Канаду двох конкретних випускників були іншими. Отже, тут бачимо суб'єктивність редакції, загалом притаманну чи не всім виданням подібного типу.

Перебуваючи, що зрозуміло, на позиціях Православної церкви, єпархіальний журнал не завжди вірно оцінював стан унії в деяких її осередках на Волині. Так, передчасними виявилися повідомлення про ліквідацію унії в с. Антонівка Костопільського повіту [26], с. М'ятин Рівненського повіту [22] та в згадуваних Гаях-Лев'ятинських [35].

У 1938 р. публікації на тему неоунії у журналі «Церква і нарід» припинилися, що, як і у випадку з часописом «Воскресное чтение», можна пов'язувати з відсутністю на Волині подальшого розвитку неоунії. Дійсно, остання неоунійна парафія була організована в Рівному в 1936 р., а судові процеси за парафіяльну власність продовжували тривати тільки в с. Дубечне Ковельського повіту. У 1939 р. замість кременецького журналу «Церква і нарід» функції єпархіального часопису почав виконувати луцький журнал «Шлях», в якому неоунія не висвітлювалася.

Висновки. Розвиток неоунії на Волині та боротьба з нею православного духовенства відображені на сторінках православних часописів «Вестник Православної Митрополии в Польше», «Воскресное чтение» та «Церква і нарід». Оскільки в першому з них акцентувалося на офіційній інформації від Синоду та єпархіальних консисторій, то

більшого значення для дослідника неоунії набули два останніх видання, в яких друкувалося чимало публіцистичних матеріалів ширшого змісту. «Воскресное чтение» слід визнати основним друкованим джерелом історії неоунії першого періоду її розвитку на Волині (друга половина 1920-х рр.), а «Церква і нарід» набула такого ж значення у другій половині 1930-х рр. В матеріалах розглянутих видань добре прослідковуються причини виникнення неоунійних осередків у різних місцях Волині, яскраво змальовуються образи священників-конвертитів – головної рушійної сили неоунії. Багато уваги присвячено антиунійній боротьбі Православної церкви, а також аналізу оцінки неоунії різними колами польського суспільства. До недоліків публікацій православної періодики слід віднести цілком зрозумілу тенденційність редакційних колективів, які виступали з церковних позицій. Подекуди це спричиняло друк не зовсім достовірної інформації.

Список бібліографічних посилань

1. Агресивність уніяського пароха з Вел. Куськовець Крем. п. *Церква і нарід*, 1936. № 10. С. 344.
2. Безчинства неоуниатів на Волині. *Воскресное чтение*, 1928. № 34. С. 516.
3. Внутренний вид домової церкви в с. Жабче. *Воскресное чтение*, 1929. № 26. С. 422–423.
4. Где пустеют храмы – там наполняются тюрьмы. *Воскресное чтение*, 1925. № 23. С. 362–366.
5. Дзичковский И., прот. Неудавшаяся попытка введения унии на Виленщине. *Воскресное чтение*, 1925. № 19. С. 302.
6. Духовное торжество в селе Озере. *Вестник Православной Митрополии в Польше*, 1925. № 12. С. 7–8.
7. Епархиальные распоряжения и известия. *Вестник православной Митрополии в Польше*, 1926. № 12. С. 4.
8. Еще о новых униатах. *Воскресное чтение*, 1926. № 6. С. 89–91.
9. З Дубна до Канади. *Церква і нарід*, 1937. № 12. С. 445.
10. Идеология униатского движения. *Воскресное чтение*, 1926. № 29. С. 451–454.
11. Из деятельности неоуниатів. *Воскресное чтение*, 1929. № 19. С. 307–308.
12. К лишению сана и монашества Никиты Матвеева Медведя. *Воскресное чтение*, 1931. № 44. С. 632.
13. Крамар Ю. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. Луцьк, 2015. С. 286–304.

14. Ковалів В.-Й. Ліквідація неоунії в Луцькій дієцезії. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки*, 2007. Вип. 8. С. 271–288.

15. «Конец унии». *Воскресное чтение*, 1927. № 4. С. 51.

16. Кто такой б. священник Евгений Ружицкий, и что он делает. *Воскресное чтение*, 1926. № 6. С. 91–92.

17. Кучерепа М. Неоунія на Волині. «Да всі єдино будуть». *Міжнародна наукова конференція, присвячена історії Греко-Католицької Церкви на Волині*, Луцьк – Володимир-Волинський, 2010. С. 134–141.

18. Напоминание о печальном происшествии. *Воскресное чтение*, 1930. № 36. С. 560–564.

19. Новые происки униатов. *Воскресное чтение*, 1929. № 7. С. 116.

20. О роли Епископа Чарнецкого. *Воскресное чтение*, 1931. № 13. С. 132–135.

21. Отголоски дела в Жабче. *Воскресное чтение*, 1931. № 15. С. 164–166.

22. Повернення до Православ'я? *Церква і нарід*, 1937. № 15–16. С. 547–548.

23. Подвиги ксендза Слезки. *Воскресное чтение*, 1925. № 52. С. 832–835.

24. Полемика об унии. *Воскресное чтение*, 1930. № 39. С. 612–615.

25. Распоряжения епархиальных начальств. *Вестник Православной Митрополии в Польше*, 1925. № 10. С. 5.

26. Самозліквідувалась уніяцька парафія в с. Антонівці. *Церква і нарід*, 1936. № 3. С. 92–93.

27. Скакун Р. «Нова унія» у Другій Речі Посполитій (1924–1939). *Ковчег. Науковий збірник з церковної історії*. Т. 5. Львів, 2007. С. 204–247.

28. Справа захоплення уніятами церкви в с. Гаях-Левятинських. *Церква і нарід*, 1935. № 5. С. 134.

29. Стоколос Н. Неоунія як експеримент східної політики Ватикану в Польщі (1923–1939 рр.). *Український історичний журнал*, 1999. № 4. С. 74–89.

30. Судові справи Православної Церкви з уніятами. *Церква і нарід*, 1937. № 11. С. 405–406.

31. Торжество Православия в селе Жабче. *Воскресное чтение*, 1929. № 51. С. 811–812.

32. Уніяти й сектанти на Волині в цифрах. *Церква і нарід*, 1935. № 13. С. 406.

33. Униатская карьера Кравчука. *Воскресное чтение*, 1928. № 17. С. 271.

34. Федчук О. Неоунія на Волині. Харків ; Луцьк, 2022. 488 с.

35. Фінал Гаї-Левятинської унії. *Церква і нарід*, 1936. № 24. С. 843–844.

36. Хотіли захопити православну капличку. *Церква і нарід*, 1936. № 21. С. 716.

37. Хроника. Провокація униатов в Дубечне. *Воскресное чтение*, 1930. № 24–25. С. 391–392.

38. Церква в Гаях Левятинських повертається православним. *Церква і нарід*, 1936. № 1–2. С. 58.

39. Чернописька В. Специфіка канонічно-правового статусу «нової унії» в

східних воєводств Польщі (1923–1937 рр.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки, 2016. № 850. С. 307–316.

40. Ще раз в справі Гнідавецької каплички. *Церква і нарид*, 1936. № 22. С. 756.

41. Diecezja Wołyńska. Ruch slyzbowy. *Wiadomości Św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*, 1927. N 6. S. 4.

References

1. (1936). Ahresyvnist uniiatskoho parokha z Vel. Kuskovets Krem. p. [The aggressiveness of the Uniate priest from Vel. Kuskovets Cream. p.]. *Tserkva i narid*, 10, 344. [In Ukrainian].

2. (1928). Bezchinstva neouniatov na Volyni [Atrocities of neo-uniates in Volhynia]. *Voskresnoe chtenie*, 34, 516. [In Russian].

3. (1929). Vnutrennii vid domovoi tcerkvi v s. Zhabche [Interior view of the house church in the v. Zhabche]. *Voskresnoe chtenie*, 26, 422-423. [In Russian].

4. (1925). Gde pusteiu khramy – tam napolniaiutsia tiurny [Where temples are empty, prisons are filled]. *Voskresnoe chtenie*, 23, 362-366 [In Russian].

5. (1925). Dzichkovskii I., prot. Neudavshaiasia popytka vvedeniia unii na Vilenshchine [Failed attempt to introduce a union in the Vilna region]. *Voskresnoe chtenie*, 19, 302. [In Russian].

6. (1925). Dukhovnoe torzhestvo v sele Ozere [Spiritual celebration in the village of Ozero]. *Vestnik Pravoslavnoi Mitropolii v Polshe*, 12, 7-8 [In Russian].

7. (1926). Eparkhialnye rasporyazheniia i izvestiia [Diocesan orders and announcements]. *Vestnik pravoslavnoi Mitropolii v Polshe*, 12, 4. [In Russian].

8. (1926). Eshche o novykh uniatakh [More about the new Uniates]. *Voskresnoe chtenie*, 6, 89-91 [In Russian].

9. (1937). Z Dubna do Kanady [From Dubno to Canada]. *Tserkva i narid*, 12, 445. [In Ukrainian].

10. (1926). Ideologiia uniatkogo dvizheniia [The ideology of the Uniate movement]. *Voskresnoe chtenie*, 29, 451-454. [In Russian].

11. (1929). Iz deiatelnosti neouniatov [From the activities of neo-uniates]. *Voskresnoe chtenie*, 19, 307-308. [In Russian].

12. (1931). K lisheniui sana i monashstva Nikity Matveeva Medvedia [To the deprivation of the dignity and monasticism of Nikita Matveev Medved]. *Voskresnoe chtenie*, 44, 632. [In Russian].

13. Kramar, Yu. (2015). Zakhidna Volyn 1921–1939 rr.: natsionalno-kulturne ta relihiine zhyttia [Western Volyn 1921–1939: national, cultural and religious life]. Lutsk, Ukraine. [In Ukrainian].

14. Kovaliv, V.-I. (2007). Likvidatsiia neonii v Lutskii diietsezii [Liquidation of the Neo-Union in the Lutsk Diocese]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Seriia: Istorychni nauky, 8, 271-288. [In Ukrainian].

15. (1927). "Konets unii" ["End of Union"]. *Voskresnoe chtenie*, 4, 51. [In Russian].
16. (1926). Kto takoi b. sviashchennik Evgenii Ruzhitzkii, i chto on delaet [Who is b. priest Yevgeny Ruzhitsky, and what he does]. *Voskresnoe chtenie*, 6, 91-92. [In Russian].
17. Kucherepa, M. (2010). Neouniia na Volyni. "Da vsy yedyno budut" ["May all be united"]. In *Scientific International Conference dedicated to the history of the Greek Catholic Church in Volyn. Proceedings of the International Scientific Conference* (pp. 134-141). Lutsk – Volodymyr-Volynskyyi, Ukraine. [In Ukrainian].
18. (1930). Napominanie o pechalnom proisshestvii [A reminder of a sad incident]. *Voskresnoe chtenie*, 36, 560-564. [In Russian].
19. (1929). Novye proiski uniatov [New machinations of the Uniates]. *Voskresnoe chtenie*, 7, 116. [In Russian].
20. (1931). O roli Episkopa Charnetskogo [About the roles of Bishop Charnetsky]. *Voskresnoe chtenie*, 13, 132-135 [In Russian].
21. (1931). Otgoloski dela v Zhabche [Echoes of the case in Zhabche]. *Voskresnoe chtenie*, 15, 164-166 [In Russian].
22. (1937). Povernennia do Pravoslavia? [Return to Orthodoxy?]. *Tserkva i narid*, 15-16, 547-548. [In Ukrainian].
23. (1925). Podvigi ksendza Slezki [Feats of Priest Sliezko]. *Voskresnoe chtenie*, 52, 832-835. [In Russian].
24. (1930). Polemika ob unii [The controversy about the union]. *Voskresnoe chtenie*, 39, 612-615. [In Russian].
25. (1925). Rasporiazheniia eparkhialnykh nachalstv [Orders of the diocesan authorities]. *Vestnik Pravoslavnoi Mitropolii v Polshe*, 10, 5. [in Russian].
26. (1936). Samozlikviduvalas uniiatska parafia v s. Antonivtsi [The Uniyat parish in the village Antonivtsi]. *Tserkva i narid*, 3, 92-93. [In Ukrainian].
27. Skakun, R. (2007). "Nova uniiia" u Druhii Rechi Pospolytii (1924–1939) ["New Union" in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth (1924–1939)]. *Kovchek. Naukovyi zbirnyk z tserkovnoi istorii*. (Vol. 5, pp. 204-247). Lviv, Ukraine. [In Ukrainian].
28. (1935). Sprava zakhoplennia uniiatamy tserkvy v s. Haiakh-Leviatynskyykh [The case of the seizure of the church by the Unionists in the village Hayakh-Levyatynskyyi]. *Tserkva i narid*, 5, 134. [In Ukrainian].
29. Stokolos, N. (1999). Neouniia yak eksperyment skhidnoi polityky Vatykanu v Polshchi (1923–1939 rr.) [Neo-Union as an experiment of the Eastern policy of the Vatican in Poland (1923–1939)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4, 74-89. [In Ukrainian].
30. Sudovi spravy Pravoslavnoi Tserkvy z uniiatamy [Court cases of the Orthodox Church with the Uniates]. *Tserkva i narid*, 1937, 11, 405–406 [In Ukrainian].
31. (1929). Torzhestvo Pravoslaviia v sele Zhabche [The triumph of Orthodoxy in the village of Zhabche]. *Voskresnoe chtenie*, 51, 811-812. [In Russian].

32. (1935). Uniiaty y sektanty na Volyni v tsyfrakh [There are also sectarians in Volyn in numbers]. *Tserkva i narid*, 13, 406. [In Ukrainian].
33. (1928). Uniatskaia karera Kravchuka [Uniate career Kravchuk]. *Voskresnoe chtenie*, 17, 271. [In Russian].
34. Fedchuk, O. (2022). Neouniia na Volyni [Neo-Union in Volina]. Kharkiv-Lutsk, Ukraine. [In Ukrainian].
35. (1936). Final Hai-Leviatynskoi unii [Final of the Gay-Levyatynsky union], *Tserkva i narid*, 24, 843-844. [In Ukrainian].
36. (1936). Khotily zakhopyty pravoslavnu kaplychku [They wanted to buy an Orthodox chapel]. *Tserkva i narid*, 21, 716. [In Ukrainian].
37. (1930). Khronika. Provokatsiia uniatov v Dubechne [Chronicle. Provocation of the Uniates in Dubechnya]. *Voskresnoe chtenie*, 24-25, 391-392. [In Russian].
38. (1936). Tserkva v Haiakh Leviatynskykh povertaietsia pravoslavnym [The church in Gaya Levyatynsky is turned Orthodox]. *Tserkva i narid*, 1-2, 58. [In Ukrainian].
39. Chornopyska, V. (2006). Spetsyfika kanonichno-pravovoho statusu "novoi unii" v skhidnykh voivodstvakh Polshchi (1923–1937 rr.) [The specifics of the canon-legal status of the "new union" in similar voivodships of Poland (1923–1937)]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Seriia: Yurydychni nauky*, 850, 307-316 [In Ukrainian].
40. (1936). Shche raz v spravi Hnidavetskoï kaplychky [Once again in the right of the Gnidavetska chapel]. *Tserkva i narid*, 22, 756. [In Ukrainian].
41. (1927). Diecezja Wołyńska. Ruch slyzbowy. *Wiadomości Św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*, 6, 4. [In Polish].

Oleksandr Fedchuk,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8494-9066>,

Archpriest, Candidate of Historical Sciences,

Vice-Rector for Scientific Work of the Volyn Theological Seminary,

26, St. Drahomanova, Lutsk, Volyn region, 43016, Ukraine

e-mail: ol_fedchuk@ukr.net

**THE OFFICIAL ORTHODOX PERIODICAL OF THE 1920S AND 1930S
AS A SOURCE OF THE HISTORY OF THE NEO-UNION IN VOLYN**

The purpose of the article is to analyze the publications of the official printed editions of the Polish Autocephalous Orthodox Church in the interwar period about the neo-union in the Volyn Voivodeship. The newspapers of the Warsaw Metropolitanate "Vestnyk Pravoslavnoi Mitropolii v Polshe" and "Voskresnoe chtenie" and the Volyn Theological Consistory magazine "Tserkva I narid" were taken into account. **The methodological basis** of the research is based on the principle of a critical approach to the source material, and is also relies on general scientific methods

(analysis and synthesis, generalization, comparison) and specific historical methods (source analysis, problem-chronological, historical-typological). **The scientific novelty** of the obtained results lies in the first-ever analysis of the source potential of the specified publications for the researcher of the history of the Neo-Union in Volyn. **Conclusions**. The main vectors of the editorial policy of metropolitanate and eparchy periodicals in relation to neo-Union have been identified; differences caused by the specifics of each of the magazines are noted. The study of ecclesiastical periodicals of the interwar period allows us to draw conclusions that they are an important source of the history of the Neo-Union in Volyn. The main attention of the editors was devoted to the reasons for the appearance of neo-unionist centers and the opposition of the Orthodox clergy, the activities of converted priests and the assessment of neo-union in various Polish society circles. At the same time, the main shortcomings of these materials were revealed, of which it is necessary to take into account the tendency caused by the confessional affiliation of the publications and the use of information that is not always verified.

Keywords: Neo-Union, Orthodox Church, Diocese of Volyn, periodicals.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2022 р.